

1821-2021

ΤΩ ΚΑΙΡΩ ΕΚΕΙΝΩ ΕΓΕΝΝΗΘΗ Η ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΟΤΑΝ Ο ΡΑΓΙΑΣ ΡΩΜΙΟΣ ΣΗΚΩΣΕ ΚΕΦΑΛΙ ΣΤΟΝ ΟΘΩΜΑΝΟ
ΤΥΡΑΝΝΟ ΚΑΙ ΔΥΝΑΣΤΗ

Όταν ο Φώτιος Χρυσανθόπουλος ή Φωτάκος (1798 - 13 Σεπτεμβρίου 1879), αγωνιστής της Ελληνικής Εθνικής Επανάστασεως του 1821, υπασπιστής του Γέρου του Μοριά, Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, και συγγραφέας, απεφάσισε να συγγράψει εν είδει *«Απομνημονευμάτων»* τα ιστορικά γενόμενα της Ελληνικής Επανάστασεως κατά τον ιερό αγώνα της Εθνικής Παλιγγενεσίας το έπραξε διότι, όπως ο ίδιος γράφει στο προλογικό του σημείωμα, *«Είναι εντροπή, φίλε, ο Πελοποννήσιος, ο Στερεοελλαδίτης, ο Νησιώτης, ο Έλλην οποιουδήποτε τόπου να μη γνωρίζει γνήσια τα κατορθώματα των πατέρων του, αλλά να διαβάξη ιστορήματα ανούσια»*.

Επειδή λοιπόν υπήρχε στο Γένος των Ελλήνων πάντοτε και πατροπαραδότως η ιδέα της Ελευθερίας και λόγω της βασικής αρχής η οποία κρατεί στα των ανθρώπων, ότι δηλαδή *«η αρχή είναι το ήμισυ του παντός»*, τοιουτοτρόπως και για την υπόθεση της απελευθερώσεως των υποδούλων Ρωμιών το μέγιστο ζήτημα κατά την περίοδο λίγο πριν από την κήρυξη της Εθνικής Επανάστασεως ετίθετο το μέγα και κομβικής σημασίας ζήτημα, αφενός μεν πώς θα ετίθεντο ισχυρά και ακλόνητα τα θεμέλια της ιδέας της Επανάστασεως στην κοινή συλλογική συνείδηση των υπόδουλων Ρωμιών, αφετέρου δε πώς θα γινόταν η προετοιμασία της ενόπλου εγέρσεως εκ του τάφου της οθωμανικής δουλειάς των ραγιαδών Ελλήνων χωρίς φυσικά να αντιληφθούν τίποτα οι Οθωμανοί. Ορισμένα άγνωστα εν πολλοίς ιστορικά γεγονότα αυτής της χρονικής περιόδου διασώζει ο Φώτιος Χρυσανθόπουλος ή Φωτάκος με την ιστορική γραφή του στα *«Απομνημονεύματά»* του.

Πρωτίστως για την προδρομική ή προπαρασκευαστική του Γένους καθολική έγερση εκρίθη απολύτως αναγκαία η από τα μνημένα μέλη της *«Φιλικής Εταιρείας» «μυστική κατήχηση»* των υπόδουλων Ελλήνων όλων των κοινωνικών τάξεων συμπεριλαμβανομένων βεβαίως και των τα πρώτα φερόντων του Γένους, όπως του Ιερού Ορθοδόξου Κλήρου, ο οποίος αθρόα ενστερνίσθηκε την παλλαϊκή ιδέα της Εθνικής Επανάστασεως και πλείστοι όσοι κληρικοί παντός ιερατικού βαθμού ενετάχθησαν στις τάξεις της Φιλικής Εταιρείας. Ο Φωτάκος περί της συντελουμένης *«μυστικής κατήχησεως»* των υπόδουλων Ελλήνων γράφει τα εξής: *«Κατά το 1817 και ακολούθως άρχισαν να έρχονται εις την Ελλάδα και ιδίως εις την Πελοπόννησον διάφοροι απόστολοι της Φιλικής Εταιρείας, καθώς ο μεγάλονους Αναγνωσταράς Παπά Γεωργίου, ο Ηλίας Χρυσοσπάθης, ο Αντ. Πελοπίδας, ο Διονύσιος Ευμορφόπουλος, ο Κ. Καμαρινός, ο Αρχ. Γρηγόριος Φλέσας, ο Χ. Περραιβός, ο Ιωάννης Γούτσης, ο Καβαδίας, ο Ρήγας Ήβος, ο Αντώνιος Τζούνης και άλλοι· και όλοι σχεδόν οι αξιωματικοί, οι οποίοι υπηρέτησαν εις τα στρατιωτικά τάγματα της Επτανήσου μετά την διάλυσίν των, αφού επήγαν εις την Ρωσσίαν και εμυήθησαν τα μυστήρια της Εταιρείας, έμβαιναν κάθε ημέραν εις την Πελοπόννησον, και εκατηχούσαν πρώτον όλους τους κλέπτας όσοι ήσαν κατατρεγμένοι από την τουρκικήν εξουσίαν, ως εις τα Καλάβρυτα τους Πετμεζαίους, εις τας Πάτρας τους Κουμανιωταίους, εις την Αρκαδίαν*

τους Μέλιους, εις τον Μιστράν τον Αντ. Νικολόπουλον, εις την Μάνην όλα τα καπετανάτα της έπειτα τους Αρχιερείς και αυτοί μαζί με τους άλλους τους Ελληνοδιδασκάλους, οι οποίοι πάλιν εκατηχούσαν άλλους καθώς ο Νικηφόρος Παμπούκης κτλ. τους ιερείς, ηγουμένους και καλογήρους των μοναστηριών, και έπειτα από όλους ολίγον κατ' ολίγον και τους άρχοντας και τον μικρότερον λαόν... εις το μέγα Σπήλαιον, όπου όλοι οι Πατέρες του Μοναστηρίου ήσαν κατηχημένοι και εξαπλώθησαν παντού εις όλην την Πελοπόννησον διά να διαδώσουν τα της Εταιρίας... Εγίνετο μεγάλη ενέργεια και η Πελοπόννησος όλη υπόκωφα εσειέτο. Αυτοί εσκέπτοντο Αρχιερείς, άρχοντες και καπεταναίοι και λοιποί αδελφοί περί των μέσων, τα οποία ημπορούσαν να μεταχειρισθούν διά τον μέλλοντα αγώνα...».

Ιδιαίτερα αναφορά κάνει ο Φωτάκος στην δράση του Αρχιμανδρίτου Γρηγορίου Φλέσα ή Παπαφλέσσα, ο οποίος ως κορυφαίος απόστολος της Φίλικής Εταιρίας και Εθνεγέρτης των υπόδουλων Ρωμιών στην Πελοπόννησο συνέβαλε τα μέγιστα στην διάδοση και εδραίωση της ιδέας της Εθνικής Επανάστασεως, γράφοντας ότι: *«Από εκείνους όπου ήλθαν κατά τας αρχάς του έτους 1821 εις την Πελοπόννησον είναι και ο Αρχιμανδρίτης Γρηγόριος Φλέσας. Αυτός κατηχών επί πολλά έτη εις άλλα μέρη εφάνη εις την Πελοπόννησον και περνών από Ύδραν και Σπέτσες επήγεν εις Άργος, εκείθεν εις την Κόρινθον και Βοστίτσαν, όπου έμεινεν εις το σπίτι του Αναγνώστη Αλεξανδροπούλου. Εκεί εσυνάχθησαν κατά πρώτον ο Ανδρ. Λόντος, ο Σπυρίδων Χαραλάμπης, ο Αγγελής Μελετόπουλος, ο Σωτήρης Ιωάννου και άλλοι εντόπιοι. Εις αυτούς εφανέρωσε τον ερχομόν του, τον τίτλον του ως απεσταλμένου παρά της Γενικής Αρχής κτλ. και ότι η 25 Μαρτίου είναι η πρώτη ημέρα της Επανάστασεως. Καθώς άκουσαν αυτά τα λόγια οι εκεί μαζωμένοι, εξαλίσθησαν διά την διάδοσιν του σχεδίου της Εταιρίας, έγραψαν και των άλλων προυχόντων και των Αρχιερέων όσα τους είπεν ο Α. Φλέσας...».*

Αξία ιδιαίτερας μνείας είναι η γραπτή μαρτυρία του Φωτάκου ότι άπαντες οι Αρχιερείς της Ορθοδόξου Εκκλησίας είχαν ασπασθεί και απολύτως ενστερνισθεί την απόφαση ότι *«ήγγικεν η ώρα»* για την αποτίναξη του δυσβάστακτου και επονεϊδιστου ζυγού της οθωμανικής δουλείας ώστε, παρά τον κίνδυνο της αθρόας σφαγής τον οποίο διέτρεχαν άπαντες οι παντός ιερατικού βαθμού Ορθόδοξοι κληρικοί από το αιματόβρεχτο σπαθί του Οθωμανού τυράννου, εντούτοις, όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Φωτάκος, *«Οι Αρχιερείς εσυγχωρούσαν εις τους ιερείς να διαβάζουν εις τας εκκλησίας παρακλήσεις νύκτα και ημέραν προς τον Θεόν διά να ενισχύση τους Έλληνας εις τον μέλλοντα αγώνα· και εις τους πνευματικούς δε και εις τους άλλους κληρικούς εσυγχώρησαν να παρακινούν κατά την εξομολόγησίν των τους Έλληνας εις την επανάστασιν, και να την θεωρούν ως συγχωρημένην θρησκευτικώς, διότι ο Θεός όλους τους ανθρώπους έπλασεν ελευθέρους. Πολλοί δε μάλιστα των Αρχιερέων ως ο Έλους Ανθίμος, έκαμαν επίτηδες και ευχάς, τας οποίας έδιδαν εις του ιερείς των επαρχιών των και τας εδιάβαζαν μετά την παράκλησιν».*

Ιδιαζόντως σημαντική και εν πολλοίς άγνωστη είναι η ιστορική μαρτυρία του Φωτάκου ότι οι Ορθόδοξοι Αρχιερείς της δούλης Ελλάδος κατά την προεπαναστατική περίοδο συνέθεταν ειδικές ευχές καθώς και τροπάρια με περιεχόμενο την από Παντοκράτορος Κυρίου Ιησού Χριστού και της Υπερμάχου Στρατηγού Πανυπερευλογημένης Υπεραγίας Θεοτόκου ευόδωση και επιτυχή έκβαση του αγώνος της Εθνικής Παλιγγενεσίας των φιλοχρίστων αγωνιστών του Γένους υπό την ηγεσία του εθνεγεργτών Υψηλάντων. Ο Φωτάκος διασώζει στο ιστορικό πόνημά του τόσο την ευχή του Επισκόπου Έλους Ανθίμου προς τον Κύριο Ιησού Χριστό όσο και το Εξαποστειλάριο και στιχηρό προς την Υπεραγία

Θεοτόκο, τα οποία τω καιρώ εκείνω της συγγραφής των «*Απομνημονευμάτων*» του ευρίσκοντο φυλασσόμενα «*παρά των προέδρων του Εφετείου Ναυπλίας Ν. Φλογαΐτη*».

Παραθέτουμε παρακάτω την ειδική ευχή του Έλους Ανθίμου, η οποία είναι η ακόλουθη: «*Θεέ παντοδύναμε, αόρατε, ακατάληπτε, ακατανόητε, ο ενισχύσας τον προφήτην σου Μωϋσὴν τῷ τύπῳ του σταυροῦ κατατροπώσαι τον τύραννον του παλαιού Ισραήλ, τον αλαζόνα και άκαμπτον Φαραώ εν τη Ερυθρά Θαλάσση, και σώσας δι' αυτού τον λαόν σου, επάκουσον της δεήσεως και ημών των ευτελών δούλων σου, των χρισθέντων τῷ ονόματι του αγαπητοῦ σου Υιού, Κυρίου δε ημών Ιησού Χριστού, και απάλλαξον ημάς, τον νέον Ισραήλ, το βασίλειον ιεράτευμα της Ισμαηλίτιδος τυραννίδος· ενίσχυσον και ενδυνάμωσον ημάς, και τους ευσεβεστάτους και θεοφυλάκτους ημών Πρίγκιπας και Ηγεμόνας (εννοεί τους Υψηλάντας) και τον φιλόχριστον Στρατόν τη δυνάμει του τιμίου και ζωοποιού Σταυροῦ, κατατροπώσαι τους εχθρούς της αγίας σου Εκκλησίας, και αναφανήναι νικητάς και τροπαιούχους εναντίον των απογόνων της Άγαρ. Επί σοι τας ελπίδας ανατιθέμεθα, Κραταίε εν πολέμοις, ορθώς λατρεύοντες σε τον μόνον Θεόν, και σωτήτρα ημών· φώτισον ημάς μιμητάς γενέσθαι και οπαδούς του αληθοῦς θεράποντός σου ευσεβούς βασιλέως Κωνσταντίνου, και αξίωσον ακούσαι της ουρανίου εκείνης φωνής «εν τούτῳ νικάτε, απόγονοι Ελλήνων οι χριστώννυμοι, και της Ορθοδόξου Εκκλησίας ευσεβή τέκνα, και καταβάλλετε τους αθέους Αγαρηνοῦς», όπως και ημεῖς οι τεταπεινωμένοι αξιωθώμεν της ποθητής ημών ελευθερίας, δοξάζοντες το παντοδύναμον όνομά σου του Πατρός και του Υιού και του Αγίου Πνεύματος. Αμήν».*

Τα δε δύο θεσπέσια τροπάρια, ήτοι το Εξαποστειλάριο και το Στιχηρό, προς την Υπεραγία Θεοτόκο, τα οποία συνέθεσε ο Επίσκοπος Έλους Άνθιμος είναι τα ακόλουθα:

ΕΞΑΠΟΣΤΕΙΛΑΡΙΟΝ

Ο Ουρανόν τοις Άστροις

«*Τους μη την σην εικόνα, Παρθένε, ασπαζομένους, και του υιού σου και Θεού, εκ πίστεως ειλικρινούς, κατάβαλε ως αθέους και τη γεέννη παράδος*».

ΣΤΙΧΗΡΟΝ, Ήχος πλ.ά.

«*Δεῦρο, μήτερ Χριστού, προς ημάς, σου δεομένους, συμπαθούς επισκέψεως, και ρύσαι κεκακουμένους, τυραννικαῖς απειλαῖς, και δεινή μανία των Αγαρηνών· δι' ους ως αιχμάλωτοι, και γυμνοί διωκόμεθα, τόπον εκ τόπου συνεχώς διαμείβοντες, και πλανώμενοι, εν σπηλαίοις και όρεσιν· οίκτειρον ουν Πανύμνητε, και δος ημῖν άνεσιν, παύσον την ζάλην και σβέσον την καθ' ημών αγανάκτησιν, Χριστόν δυσωπούσα, τον παρέχοντα τῷ κόσμῳ το μέγα έλεος*».

Όταν λοιπόν ήλθε το πλήρωμα του χρόνου και ευλογήθηκε από την Εκκλησία η Εθνική Επανάσταση κατά την πανευλογημένη ημέρα του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, η οποία προσήμανε και τον ευαγγελισμό του υπόδουλου Γένους, οι ραγιάδες βλέποντες τους παντός βαθμού Ορθοδόξους κληρικούς να είναι μπροστάρηδες στον πανίερο αγώνα της Εθνικής Παλιγγενεσίας, αναθαρρούσαν και ως «*λέοντες πυρ πνέοντες*» έπεφταν αγωνιζόμενοι και θυσιαζόμενοι στα πεδία των μαχών. Ο Φωτάκος αναφερόμενος στην άκρως θετική επίδραση και επιρροή που διαδραμάτισε η ένοπλη επαναστατική συμμετοχή των Ορθόδοξων Κληρικών στην αναπτέρωση του φρονήματος των υπόδουλων Ελλήνων εναντίον του Οθωμανού τυράννου, γράφει τα κάτωθι: «*Καθώς έβλεπαν οι Έλληνες τας σημαίας και τους στρατιώτας εσήμαιναν των εκκλησιών τα σήμαντρα, και οι μεν ιερείς έβγαιναν*

ενδεδυμένοι τα ιερά άμφια και το Ευαγγέλιον εις τας χείρας, οι δε Χριστιανοί άνδρες, γυναίκες, παιδιά, επαρακαλούσαν τον Θεόν να τους ενδυναμώνη. Ο Αρχιμανδρίτης μάλιστα εφορούσε μίαν περικεφαλαίαν, και διά τούτο τον εκύτταζαν με πολλήν περιέργειαν οι άνθρωποι και τον εδέχοντο με πολλήν υποδοχήν. Είχε δε και σημαιοφόρον ένα καλόγηρον θεώρατον, ο οποίος εκράτει ένα μεγάλον σταυρόν ψηλά εις τα χέρια και επήγαινε πάντοτε μπροστά εις το στράτευμα. Ο κόσμος εγένετο τοίχος και έκαμναν τον σταυρόν τους καθώς επέρνα ο καλόγηρος με τον σταυρόν».

Και ούτω εγένετο Ελλάς.